

MOC NEMOCI A NEMOC MOCI

Stanislav Komárek: Spasení těla. Moc, nemoc a psychosomatika
Mladá fronta, Praha 2005

Profesor biologie Stanislav Komárek je renomovaný odborník širokého rozhledu ve vědách nejen přírodovědných, ale i medicínských a společenských; kromě čistě vědeckých prací se věnuje publicistice a beletrii. Ve své další, relativně útlé knize obsahující deset esejí (*Duše a tělo, Stručný nástin dějin psychosomatického uvažování, Patologické a normální, Nemoci a jejich příčiny, Nemoc a synchronicita, Moc, Sociální interakce a patogeneze, Ontologický dluh a transdebitace, Sdělný a sociální význam nemoci, Smrt, Medicínsko-průmyslový komplex, Sociální stát a pozdní doba aneb kudy kam?*) se zabývá především širšími souvislostmi moderní medicíny, jež se pomalu začíná vyvažovat ze svého rigidního krunýře vulgárně materialistického biologického paradigmatu. Je zajisté mírně paradoxní, že je to právě biolog, kdo tyto hranice pomáhá rozšiřovat. Zda je k tomu vůbec kompetentní, si nelékař Komárek klade v předmluvě za otázku. Dodejme, že odpovídá kladně a spolu s ním i autoři druhé předmluvy, přední představitelé české psychosomatiky MUDr. Vladislav Chvála a PhDr. Ludmila Trapková. Pro opravdu nepodjatého čtenáře jistě není tolik podstatné, kdo danou knihu napsal, ale co v ní napsal – a přírodovědně-sociologický pohled nezávislý na klasickém klinickém uvažování a bez podvědomého zalobování může být jak handicapem, tak výhodou. V případě Komárkově převažuje hodnocení kladné, i když ani on se nevyhne nepřesnostem.

Chemoterapií se běžně v reálném medicínském provozu myslí nikoliv každá farmakoterapie (s. 16), ale výslovně cytostatická léčba v onkologii (případně antibakteriální léčba sulfonamidy a podobnými syntetickými sloučeninami), ale ani po provedené opravě není daná věta pravdivá: „*současná psychiatrie dává vždy přednost nějaké formě farmakoterapie*“, neboť opomíjí například elektrokonvulzivní terapii, léčbu světlem a d., přijmeme-li už Komárkův dubiozní předpoklad, že psychoterapie patří výhradně do hájemství psychologie. O údajně neznámé biochemické podstatě účinků kortikoidů (s. 41) toho víme docela dost, i když zdaleka ne vše, redukční dieta nemá význam zdaleka pouze kosmetický (s. 111), ale především zdravotní. Píšící biolog, dodejme, že stylisticky velice dobře píšící („*stát, sající tisíce sosáky*“, „*hnutí punk [...] náhle skřehotající kanální zpěvy o nenávisti*“) a zřejmě i snadno a lehce, občas přece jenom sklouzne, byť spíše výjimečně, i mimo oblast medicíny k zavádějícím nepřesnostem: používat pojem polské či německé koncentrační tábory (s. 25) je jednak zavádějící, jednak politicky nekorrektní. (Byl snad Terezín českým koncentrákem?)

S obdivuhodnou erudicí zasazuje Komárek různé fenomény do širších kontextů, často svého čtenáře zaskočí nebo dokonce šokuje. Metodologicky jsou to však přece jenom spíše analogie či pouze metafory, někdy efektní, ale ne vždy zcela přiléhavé. Na místě by alespoň v některých případech byl spíše soustředěný rozbor, hlubší analýza problému. Pro lékaře asi nejirritabilnější je kapitola o medicínsko-průmyslovém komplexu, který autor klade na roveň církvi, se kterou má společnou například infantilizaci

svých klientů a oveček. Je to tvrzení provokativní, zdánlivě urážející jak euroamerický model moderního zdravotnictví, tak církve, ale přece jenom mezi oběma systémy bude víc rozdílů, než autor naznačuje (například absence dogmatu o neomylnosti papežské autority, schopnost pružně revidovat vyvrácená tvrzení apod.). Polemizovat by se jistě dalo i o Komárkově názoru na nadbytečnost preventivních programů (kapitola *Sociální stát a pozdní doba aneb kudy kam?*), jež jsou v tuzemské realitě mnohem spíše nedostačné nežli hypertrofované. Naopak zcela přiléhavý je útok proti léčení banálních viróz u praktických lékařů, jež jim pouze ubírá drahý čas, v němž by jinak mohli řešit závažnější a důležitější úkoly, například onu zmiňovanou prevenci.

V souladu s podtitulem knihy je podnětná autorova úvaha o moci medicíny; vždyť tolik lékařů je ke své náročné profesi motivováno (často podvědomě) právě touhou po moci, nikoliv tedy například po penězích a už vůbec ne altruisticky charitativním přáním pomáhat lidem.

Některé formulace, informace a soudy mají povahu až jakýchsi provokativních bonmotů, jež se nezapomenutelně zarávějí do paměti: „*v Praze je bez jakéhokoliv obřadu spálena zhruba třetina všech zemřelých*“, „*kdy asi přijdou kvízy a soutěže pro oligofreniky? – i oni jistě »mají nárok«*“, „*značná část Freudových a Jungových pokračovatelů byli zaléčení pacienti*“, „*mravenišť je jako spíše několikakilogramový živočich lehce promíslený lesní hrabankou*“, „*pro výchovu vlastních dětí není třeba kvalifikace žádná*“, „*člověk je u svých rodičů devět měsíců endoparazitem, rok ektoparazitem a dalších dvacet let komensálem*“.

Knihy je doplněna obsáhlým soupisem literatury, převážně zahraniční, chybí zde

však bazální česká publikace o psychosomatice – Poněšického *Psychosomatika pro lékaře, psychoterapeuty a laiky* (Triton, Praha 2002). Vzhledem k tomu, že nelze psychosomatice porozumět bez základních znalostí psychiatrie (a samozřejmě také somatické medicíny a psychologie), byl by zde vhodnější odkaz na recentnější psychiatrickou monografii nežli na zastaralou Myslivečkovu učebnici z let padesátých.

Ilustrace měly seriózní, byť velmi čtivou knížku patrně poněkud odlehčit, ale Karel Stibral se natolik potýká s technickým provedením kreseb, že výsledek je poněkud rozpačitý. Za povedený výtvarný doprovod lze považovat pouze obálku, zejména její přední stranu s pestrobarevným motýlem v sagitálně říznuté mozkovně. Překlepů není mnoho (*servus servoru* – s. 61), zamrzí však především ten v Komárkových titulech, kdy DrSc. je redukován na Dr.

Profesorovy úvahy jsou v každém případě neobyčejně podnětné a znepokojivé a bude zajímavé sledovat, jakou vyvolají diskuzi v odborných kruzích (včetně kruhů teologických; recenze zatím vyšla v internetovém psychosomatickém bulletinu *Psych@som 5/2005* – <http://www.sktlib.cz>). Osobně se obávám, že rigidní koryfeje medicíny i duchovědy biologovy odvažné teze nepřijmou, respektive je přejdou raději mlčením, než aby s nimi vůbec polemizovali, anebo budou poukazovat na profesorovu údajnou nekompetentnost ve vědách lékařských či na některé dílčí omyly. Nutno dodat, že ke své škodě, neboť jak správně uvádí Stanislav Komárek, dialog je ochota dozvědět se něco, co jsme se dozvědět nechtěli.

Norbert Holub